

FEJLESZTHETŐ TURISZTIKAI ÉRTÉKEK TOKAJ-HEGYALJÁN

Drotár Nikolett¹ – Szalók Csilla² – Hanusz Árpád³

¹ Nyíregyházi Egyetem, Turizmus és Földrajztudományi Intézet, drotar.nikolett0411@gmail.com

² Budapesti Gazdasági Egyetem, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Szalok.Csilla@uni-bge.hu

³ Nyíregyházi Egyetem, Turizmus és Földrajztudományi Intézet, arpad.hanusz@gmail.com

Absztrakt

Kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy melyek azok a jelenleg még kihasználatlan értékek Tokaj-Hegyalján, amelyeket fejlesztésekkel turisztikai vonzerővé lehetne alakítani. A primer és szekunder kutatási módszerek felhasználásával, arra a következtetésre jutottunk, hogy a geológiai értékek kihasználásával geológiai múzeumokat, geo tanösvényeket lehetne létrehozni a vizsgált területen. Viszonylag kis anyagi ráfordítással, olyan turisztikai vonzerőket lehetne létrehozni, amely Tokaj-Hegyalja turisztikai imázsát is javíthatná. Illetve a társadalmi erőforrások esetében, például az épített örökség vagy a kulturális rendezvények, fesztiválok esetében a minőségi tovább fejlesztés lenne releváns. Ezekkel a fejlesztésekkel, Tokaj-Hegyalja nem csak hazai, de akár nemzetközi szempontból is kiemelkedővé válhatna.

Kulcsszavak: *fejleszthető értékek, geológia, fesztiválok, Tokaj-Hegyalja, épített örökség*

Abstract

In our project we were wanted to, which are the currently unused values in the Tokaj region, which might be shape new tourist attraction. We used the primary and secondary research methods, and we inferred that, if the geological values utilization, it will be established geological museums, or geo trail in this area. Relatively little financial investment, a tourist attraction forces could be created that could improve tourist image of the Tokaj wine region as well. Respectively the social resources, cultural events, festivals or built heritage would be relevant. With these developments, the Tokaj wine region will be prominent tourist destination of national or international perspective.

Keywords: *upgraded values, geology, festivals, Tokaj-Hegyalja, built heritage*

Bevezetés

A kutatás tárgyát képező Tokaj-Hegyalja, a Zempléni-hegység déli, dél-keleti részén helyezkedik el, amely észak-, észak-kelet, dél-, dél-nyugat irányú, Sátoraljaújhely felé kiszélesedő terület. Természetföldrajzi értelemben Hegyalja önálló kistáj, a tágabb értelemben vett Tokaj-Hegyalja határait, a természeti, társadalmi, gazdasági valamint a földhasználati szerkezet jelöli ki, már évszázadok óta. Tokaj-Hegyalja 5 középtájat és 10 kistájat foglal magába, a jelenlegi (2010-es) Magyarországi kistáj kataszter szerint. (LUDA – VÁRADI 2016)

Éghajlata a meleg-száraz, és mérsékelten hűvös-száraz éghajlati zónában helyezkedik el, ahol a meleg, száraz nyár, és a hideg tél jellemző. Az évi átlagos középhőmérséklet 9,5-10 C, a csapadék mennyisége átlagosan 600-650 mm. (PÉCZELY 1998) A klimatikus adottságoknak és a domborzati viszonyoknak köszönhetően, hazánk egyik kiemelkedő borvidéke helyezkedik el ezen a területen, 6202 hektáron.

Geológiai szerkezete alapján, Tokaj-Hegyalja nem csak gazdasági, de turisztikai szempontból is értékes ásványi nyersanyagokkal rendelkezik. A megkutatott zeolit, bentonit, perlit, illit, kovaföld, riolittufa, andezit, kaolin, a bányászat számára nyújt ipari mennyiséget. (GÖÖZ 2003)

A további természeti értékek közül a vadállományt emeltük ki, ami azért jelentős, mert egyetlen olyan tájunk ez a terület, amely közvetlenül is érintkezik a Kárpátok vonulatával a Szalánci-hegységen keresztül. A nagyvadak nagyobb mozgása miatt igen változatos szarvas és őz állománnyal rendelkezik. A térség vadászati kínálatának értékei közé tartozik, a gímszarvas, muflon, vaddisznó, őz, fácán, és a vadnyulak. (FRISNYÁK 1978)

Tokaj-Hegyalja társadalmi környezetén belül, az ember által létrehozott épített örökségeket vizsgáltuk. A természeti erőforrásokhoz hasonlóan, kulturális és építészeti örökségekben is bővelkedik a terület. Középkori eredetű katolikus templomok, zsidó egyházi építészeti emlékei, népi lakóházak, borházak és a pincék az ember által alkotott épített örökség meghatározó elemei.

1. Kutatási módszerek, szakirodalmi áttekintés

A kutatási módszereknél, a primer és szekunder kutatási módszereket egyaránt alkalmaztuk. A szekunder kutatás során, a Tokaji Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft. által, 2016-ban kiadott helyzetértékelést használtuk fel. Ez a legfrissebbnek tekinthető szakirodalom, amelyben Tokaj-Hegyalja jelenlegi helyzetértékelése, és a jövőre vonatkozó fejlesztési koncepciói egyaránt szerepelnek. Ezen kívül, a Tokaj-Hegyalját részletesen bemutató tanulmánykötetekben szereplő turisztikai, és természetföldrajzi szakcikkeket használtuk fel.

A primer kutatáson terepbejárást végeztünk a vizsgált területen, hogy feltérképezzük azokat az értékeket, amelyek még alkalmasak lehetnek Tokaj- Hegyalja turisztikai kínálatának, imázsának javítására. A Fejlesztési Tanács elnökével készített mélyinterjú, a kutatásunkat segítette. Kvantitatív és kvalitatív módszerek segítségével, igyekeztünk bizonyítani, hogy Tokaj-Hegyalja rendelkezik olyan kihasználatlan turisztikai elemekkel, amelyeket fejlesztésekkel turisztikai vonzerővé lehetne alakítani.

A kutatásunk céljaként három hipotézist jelöltünk meg:

- a természeti értékek turisztikai hasznosítása nem elég hatékony
- a komplex fejlesztések hiánya hátráltatja az egyes vonzerők gazdaságos működését, nem hat a pozitív imázs kép helyzetének javítására
- a kapcsolt területek ütemezett fejlesztése nélkül nem lehet igazi vonzerőt generálni

A kutatásunk célja az, hogy bebizonyítsuk, hogy Tokaj-Hegyalja és szűkebb környezete a Zemplén hegység, olyan turisztikailag hasznosítható természeti és társadalmi erőforrásokkal rendelkezik, amelyek megfelelő korszerűsítéssel felújítással vagy csak szakszerű működtetéssel bővítenék a vonzerők számát és a térség turisztikai imázsát is javítaná.

2. Primer kutatás kiértékelése

A kvantitatív kutatás keretében Tokaj-Hegyalja lakosai és a régióban megszálló turisták körében történt kérdőívezés. A két célcsoportból adódóan természetesen különféle struktúrájú kérdőív készült. A helyi lakosoknak szánt kérdőívek leginkább arra keresték a választ, hogy milyennek ítélik meg a térség általános és turisztikai infrastruktúráját, hogyan vélekednek a turizmusról, a turistákról, miben látják a régió vonzerejét. A helyi lakosságon belüli lekérdezés 2015. július 1 és augusztus 31 között történt, mely során 210 db kérdőív került kitöltésre. A lekérdezés jelentős része interneten keresztül történt, így viszonylag rövid időn belül széles körhöz eljutott.

Emellett kisebb arányban végeztünk személyes megkeresést is az idősebb generáció elérése érdekében. A reprezentativitásnak való megfelelés – miszerint a minták nagysága hűen követi a populáció főbb ismérveinek (nem, kor) megoszlását – nem sikerült, azonban az eredmények a kutatás céljának megfelelnek és hasznosíthatóak. A turisták körében végzett kutatás szintén 2015. július 1 és augusztus 31 között zajlott négy Tokaj-Hegyalján lévő falusi és kereskedelmi szálláshely segítségével, így a megkérdezettek a térség tényleges vendégei közül kerültek ki.

A vendégek kitöltési hajlandósága csekély volt, így egy kisebb mértékű mintavétel történt. Azonban a 210 db kitöltött kérdőív is elegendő abból a célból, hogy képet kapjunk a turisták álláspontjáról. A turisták esetében a kutatás fókuszja a térség ismertségére, a régióhoz társított asszociációkra, jelzőkre, a turisták elégedettségére irányult.

A kutatás során interjú készült Dr. Váradi Szilviával, a Tokaji Borvidék Fejlesztési Tanácsának elnökével, mivel fontosnak ítéltük meg, hogy megismerjük a gyakorló szakember véleményét. A primer kutatás során a vizsgált térség turisztikai imázsának minél szélesebb körű megismerése és elemzése volt a cél. Fontos volt az imázs mind a három alkotóelemének (turisztikai szakemberek- turisták- helyi lakosok) a véleménye, és javaslatai.

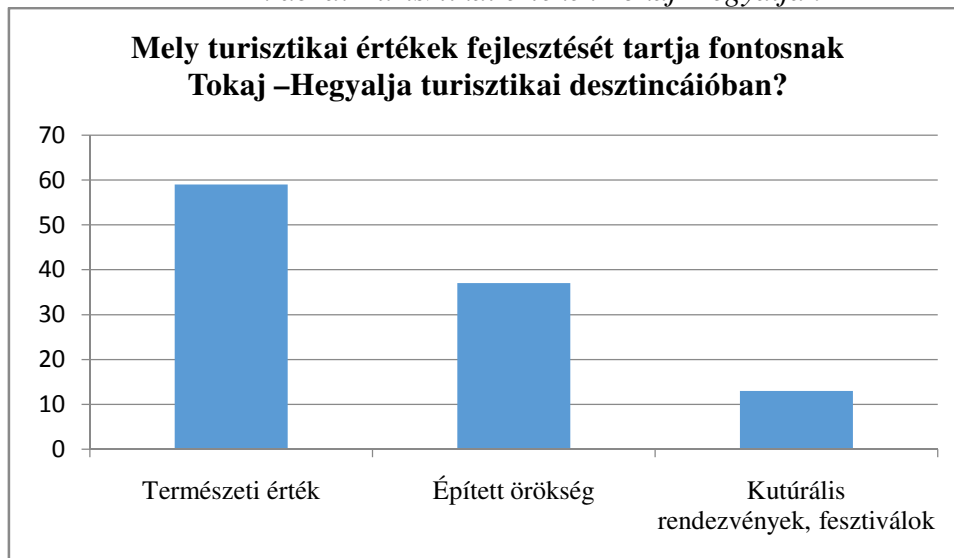
Nem csak arra kerestük a választ, hogy a három vizsgált csoport milyennek ítéli meg Tokaj-Hegyalja turisztikai helyzetét, hanem arra is, hogy melyek azok a turisztikai területek amelyeket fejlesztésre javasolnának a következő tervezési ciklusban. A megkérdezettek 49%-a a természeti értékek fejlesztését

emelte ki, ezen belül is a Nemzeti Park létrehozását és a tanösvények kialakítását tartották fontosnak. A válaszadók 37%-a az épített örökség fejlesztését, főként a várak, kastélyok rekonstrukcióját emelte ki, hiszen

ezek eléggé elhanyagolt állapotban vannak. 13%, a kulturális rendezvények, fesztiválok fejlesztését tartotta fontosnak, a Hegyalja Fesztivál újbóli megrendezését, a Zempléni Fesztivál minőségi továbbfejlesztését, és a Borfesztiválok nemzetközivé tételét emelték ki. A fennmaradt 1% a válaszok szempontjából nem releváns.

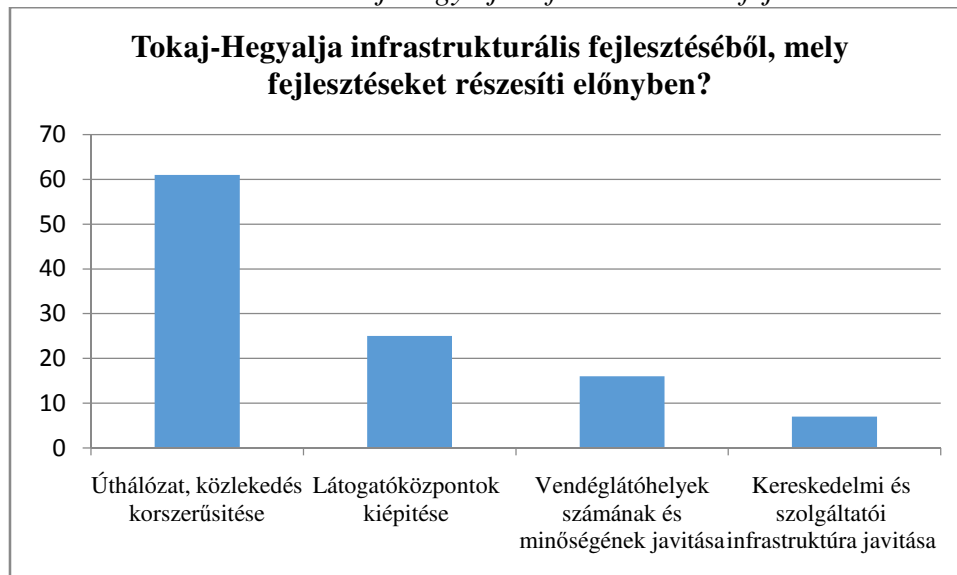
A primer kutatás során arra is kerestük a választ, hogy a három vizsgált csoport milyennek ítéli meg Tokaj-Hegyalja turisztikai infrastruktúráját. A válaszadók 51%-a elégedetlen volt a közlekedési viszonyokkal Tokaj-Hegyalján, 25% a látogatóközpontok számát növelné a térségben. A megkérdezettek 16%-a vendéglátóhelyek számát és minőségi fejlesztését preferálná leginkább, még 8% a kereskedelmi és szolgáltatói infrastruktúra fejlesztését emelte ki.

1. ábra: Turisztikai értékek Tokaj-Hegyalján

Forrás: Saját szerkesztés

2. ábra: Tokaj-Hegyalja infrastrukturális fejlesztése

Forrás: Saját szerkesztés

3. Természeti erőforrások

A mai globalizált világban, a természeti, és a természet közeli tájak egyre nagyobb mértékben szorulnak vissza, és ez a folyamat Tokaj-Hegyalján is megfigyelhető. Az emberi beavatkozásoknak köszönhetően, a természeti tájak területe napjainkban csökkenő tendenciát mutat. Tokaj-Hegyalja 15 településén végeznek bányászatot 720 hektáron. Erdőbényén, kovaföldet, horzsakövet és andezitet, Rátkán zeolit, bentonit, kaolin és hidrokvarcit kitermelése folyt, Tállyán pedig andezitet bányásznak. (LUDA-VÁRADI 2016.)

Természeti értékekben bővelkedik Hegyalja valamint közvetlen környezete, amelyeket fejlesztésekkel turisztikailag hasznosíthatóvá lehetne tenni. A vizsgált területen, a patkónyomos kövek Erdőhorvátiban, Abaujszántón az Ördög szikla, a középkori aranybányászathoz kapcsolódóan Rudabányácska, valamint Komlóskát emeltük ki. Tokaj-Hegyalja tágabb térségét vizsgálva, Boldogkőújfalun a kötengert, a vilyvitányi rögöket, Füzérkajatán a kovásodott fatörzseket emeltük ki. (BARÁZ- KISS 2007)

A turisztikai természeti értékek szempontjából, elsősorban a tájvédelmi körzeteket valamint a természetvédelmi területek elemeztük. A vizsgált területen két tájvédelmi körzet található, a Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi körzet, valamint a Zempléni Tájvédelmi körzet. Előbbire, már irányult olyan jellegű kezdeményezés, hogy Nemzeti Parkká váljon, sikertelenül. A 2014-2020-as fejlesztési koncepciók kitűzött céljai között szintén szerepel, a Tokaj-Bodrog zug területének Nemzeti Parkká nyilvánítása.

Természetvédelmi területek, és a tájvédelmi körzetek Tokaj-Hegyalján 6825 hektáros területet foglalnak el, amelyek közül a legnagyobb kiterjedéssel a Tokaj-Bodrogzug (4726 ha), a Long-erdő Természetvédelmi Terület (1024 ha) a Zempléni Tájvédelmi Körzet (843 ha) valamint az Erdőbényei fás legelő Természetvédelmi terület (214 ha) rendelkezik.

A legnagyobb kiterjedésű természetvédelmi területek mellett, a fejlesztési koncepció által kiemelt jelentőségű természetvédelmi terület a Bodrogszegi Várhegy, a Megyer-hegyi Tengersizem, a Tállyai Patócs-hegy, valamint a Tarcali Turzó-dűlő. A növény-, és állatvilág megőrzésénél, fontos kiemelnünk a Natura 2000-es természet megőrzési területet, amely Tokaj-Hegyalja 12%-át foglalja magába, valamint a Madárvédelmi területek a terület 62%-át fedi le. (LUDA-VÁRADI 2016)

3. ábra: Természetvédelmi területek és tájvédelmi körzetek Tokaj-Hegyalján

Forrás: Saját szerkesztés

A 2016-os fejlesztési koncepció, a Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi Körzet Nemzeti Parkká nyilvánítását tűzte ki célul, de a kutatásunk alapján, arra a következtetésre jutottunk, hogy két olyan természetvédelmi terület is van, amelyet fejlesztésekkel a turistáknak eladhatóvá lehetne tenni. Az egyik az Erdőbényei fás legelő, ami egyrészt a növény és állatvilága miatt vált védett területté, de földtudományi szempontból az opálváltozatok előfordulási helyeként szintén értékes lehet. A másik a Sárospataktól 4-5 km-re található Megyer-hegyi Tengersizem, amely megőrizte a miocén kori vulkanizmus és a malomkőbányászat emlékét.

3.1. Ásványi nyersanyagok Tokaj-Hegyalján

Hazánkban az Országos Ásványvagyron Nyilvántartás alapján, Tokaj-Hegyalja és térsége különösen gazdag ásványi nyersanyagokban. A történelem során, de napjainkban is a bányászatnak jelentős szerepe van, hiszen a térségben élők közül 1000 főnek biztosít, munkalehetőséget. Geológiai szempontból 13 féle hasznosítható ásványi nyersanyag található a területen (például: kvarcit, kovaföld, kaolin, bentonit). Tokaj-Hegyalján 15 településen és 720 hektáron folytatnak bányászati tevékenységet, de Erdőbénye, Rátka és Tállya a legkiemelkedőbb. (FRISNYÁK-GÁL-HORVÁTH 2009)

4. ábra: Ásványi lelőhelyek Tokaj-Hegyalján

Forrás: Saját szerkesztés

Az ásványi nyersanyagok turisztikai szempontból nincsenek hasznosítva annak ellenére, hogy viszonylag kis területen 4-5 ásvány, kőzet előfordulás is található (pl. Rátka Koldu- tető, Erdőbénye). Az ásványi lelőhelyek az elhagyott ásványbányák, akár geológiai múzeumként is működhetnének. Kis anyagi

ráfördítással és szakszerű korszerűsítéssel, a turisták számára is látogathatóvá lehetne tenni és geo ösvényeket lehetne létrehozni. A lelőhelyek összekapcsolásával, szervezett formában ásványgyűjtő utakat lehetne szervezni célcsoportok igényének megfelelően. Ezeket a turisztikai célterületeket nem csak az iskoláskorúak használhatnák fel oktatási céllal, hanem a szép korúak, ásványgyűjtők, vagy akár családok is.

3.2. Vadgazdálkodás Tokaj-Hegyalján

Tokaj-Hegyalja természeti értékeinél, fontos kiemelni a vadállományt, és az ebben rejlő turisztikai lehetőségeket. A vadállomány értékének gyarapításáról, és hasznosításáról már az 1700-as években hoztak rendelkezéseket, de a történelem folyamán többször történt módosítás nem csak a rendelkezéseket, törvényeket illetően, hanem a vadászterület méretét tekintve is. Jelenleg a Zempléni és a Tisza menti vadgazdálkodási körzet területe 3,777 km². A Zempléni vadgazdálkodási körzetnek a nagyvad állománya kiemelkedő. A területen domináns a szarvas, őz, muflon, vaddisznó. A másik terület, a hegyvidéki és az alföldi terület találkozásánál található, ahol már az apróvadás állomány a meghatározó. Tokaj-Hegyalja nagyvad állománya jelentős, amit a vadászturizmusra vonatkozó fejlesztésekkel nem csak belföldi, hanem külföldi vadászok számára is vonzóvá lehetne tenni. (http://www.vmi.info.hu/tananyagok/tananyag/vadgazd_tervezes/VGTerv-megye_korzet.pdf)

4. Ember által alkotott vonzerők

A társadalmi vonzerők vizsgálatánál a kulturális értékekre, valamint a rendezvényekre helyeztük a hangsúlyt. A térség fennmaradt Árpádkori egyházi építészeti emlékei, a turisztikai látnivalók közé tartoznak. A középkori templomok között Tokaj-Hegyalján a legrégebbi, Bodrogolaszi község XII. században épült római katolikus temploma, de kiemelkedő még a gótikus eredetű pálos-piarista kolostor együttes Sátoraljaújhelyen. Középkori eredetű templomokat találunk még, Sárospatak, Tarcál, Abaújszántó, Olaszliszka településeken, amelyeket már átépítettek vagy kiegészítettek.

Az vallási értékeken belül, azonban releváns Tokaj-Hegyalja zsidó öröksége. A középkorban, a tokaji bor piacának bővülésével, egyre nagyobb számban telepedtek be a zsidó kereskedők Hegyaljára. Ennek emlékét őrzik a zsinagógák. Zsinagóga található Tokajban és Mádon. A történelmi feljegyzések, és szakirodalom szerint a mádi zsinagóga az egyik legrégebbi zsidó templom hazánkban, 1795-ben épült fel. 2005-ben Európa Nostra Díjat kapott, ez is bizonyítja a benne rejlő, de még kihasználatlan turisztikai potenciált. (<http://epiteszforum.hu/a-madi-zsinagoga-rekonstrukcioja>) Zsidó temetők szinte minden településen megtalálhatóak, azonban Bodrogkeresztúron, Olaszliszkan és Sátoraljaújhelyen a csodarabbi sírok, a zsidó vallási zarándoklatok kiemelt céltelepülései. Ezeknek a vallási értékeknek köszönhetően, a zsidó vallási turizmus nemzetközileg is kiemelt területe Tokaj-Hegyalja.

Az épített örökségek tekintetében várakban, kastélyokban szintén gazdag a vizsgált terület. (Sárospataki vár, Szerencsi vár, Golopon a Vay-kastély, Monoki Várkastély) Emellett fontos kiemelnünk, a múzeumokat is Tokaj-Hegyalján, például Monokon Kossuth szülőházát, amely ma Emlékmúzeumként funkcionál, Sátoraljaújhelyen Kazinczy Emlékmúzeumot, a Sátoraljaújhelyi Levéltárat, valamint Tokajban a Világörökségi Bormúzeumot. A Világörökségi Bormúzeumban, a turisták megismerkedhetnek a szőlészeti-

borászati hagyományokkal, valamint az európai borvidékeket is meg tudják tekinteni interaktív tárlaton keresztül. (<http://www.monok.hu/index.php/latnivalok/33-kossuth-lajos-szulohaza-ma-emlekmuzeum>)

Hegyalja turisztikai vonzereje szempontjából meghatározó a Tokaji bor és az ennek tárolására a XVIII-XIX. században épült borospincék, amelyeket 80-85%-ban löszbe, illetve riolittufába mélyítettek. A jelentősebb birtokokhoz pincerendszerek épültek (Tokaj-Rákóczi pince, Ungvári pincék), de építészeti szempontból és turisztikai hasznosíthatóságuk miatt fontosak a pincefalvak is, például Hercegkút községben. (Gombos-hegy, Kóporos) Tokaj-Hegyalja pincéi és pincefalvai az épített örökségen belül kiemelt jelentőséggel bírnak. Alaprajzuk szerint több csoportot lehet megkülönböztetni a szabályostól a labirintus jellegű pincéig. Például az Ungvári pincerés (Sátoraljaújhely), amely, hazánk egyik legnagyobb pincerendszere. A pincék az építészeti jellemzőiken kívül, geológiai értékekkel is bírnak. Tufába és löszbe mélyített pincék a leggyakoribbak, amelyeknek falait, a szimbiózisban élő nemes penész borítja. A borkészítés nagyon jelentős változáson ment át. Ma már a reduktív borok aránya egyre nagyobb teret nyer Tokaj-Hegyalján. Mivel ezeket a borokat, acéltartályokban erjesztik, a pincék kihasználtsága csökken. Feltehetjük a kérdést, hogy vajon a Tokaj-Hegyalján található pincékre a jövőben milyen sors vár? Vajon hagyják tönkremenni a pincéket, vagy turisztikai szempontból végeznek olyan fejlesztéseket, amelyekkel turisztikai vonzerő válhat belőlük?

A hagyományörzés megmaradt emlékei a tájházakban találhatóak. Tokaj-Hegyalja 27 települése közül a Bodrogkisfalud, Rátka, Erdőbénye, és Hercegkút tájházainak gyűjteményét érdemes kutatni.

Tokaj-Hegyalján megrendezett rendezvényeket egy táblázatban foglaltuk össze. A 27 településen megrendezésre kerülő fesztiválok 40%-a a borhoz kapcsolódik, amelyek közül a Tolcsvai Borfesztivál, Mádi Furmint Ünnep valamint a Tokaji Szüreti Napok a legjelentősebb. A térségben megrendezett rendezvények közül, országos jelentőségű a Zempléni Fesztivál, amely idén a 25. alkalommal kerül megrendezésre. A Zempléni Fesztivál 1992-ben szervezték meg először, akkor még csak három településen lehetett az előadásokat megtekinteni, ma azonban már Sárospatak, Sátoraljaújhely, Tokaj, Szerencs településeken kívül 15 zempléni település ad otthont a koncerteknek. A tájoló koncertek megtekintésével, a turisták így eljuthatnak Zemplén kisebb településeire, a koncertekkel egybekötve lehetőség adódik arra is, hogy a látókat és a vonzókat is megtekintsék. A fesztiválhoz szervesen kapcsolódik a borvidék borainak a népszerűsítése, hiszen nem csak a pincészetekben megrendezett koncerteken, hanem a fesztiválkoncerteken is lehetőség van borkóstolásra. (<http://www.zemplenifestival.hu/rendezvenynaptar/>)

1. táblázat: Tokaj-Hegyalja kulturális rendezvényei (2015)

Tokaj-Hegyalja turisztikai rendezvényei			
Település	Helyi jelentőségű rendezvény	Regionális jelentőségű rendezvény	Országos jelentőségű rendezvény
Abaújszántó	Szántói Ivó napok Fafaragók találkozója		
Bekecs	Őszi Bekecsi Vigasságok		
Bodrogkeresztúr	Magyar Motorok Randevúja		
Bodrogolaszi	Bodrogolaszi Disznótoros		
Erdőbénye	Nemzetközi Kádárnap Bor, Mámor, Bénye- borfesztivál Hetedhét Pásztortüzek- Szüreti Napok Erdőbényén		
Golop	Madárijesztő-éptő Fesztivál és Bortúra		
Herceghút	Nyitott Pincék Herceghúton		
Mád	Jó Éjszakát Mád Mádi didergő	Furmint Ünnep	
Mezőzombor	Csülökfesztivál		
Monok	Babfesztivál Szent Orbán Nap		
Rátka	Töltött Káposzta Fesztivál	Nemzetközi Nemzetiségi Fesztivál	
Sárazsadány	Sárazsadányi Kistérségi Fesztivál Sárazsadányi Gasztrofesztivál		
Sárospatak	Zsákomban a bábom Nemzetközi Bábfesztivál Zempléni Gyermekek Szólótánc Fesztivál Comenius Napok Máté napi Aszúünnep Lovas Hagymányörző Fesztivál	Pünkösdi Szent Erzsébet Ünnep Őszi Szent Erzsébet Ünnep	
Sátoraljaújhely	Márton napi Vigasságok Sátorfesztivál	Nemzetközi Kórusfesztivál Zempléni Nemzetközi Néptánc Fesztivál	Zempléni Fesztivál
Szegi	Szőlővirágzás Ünnepe és Borok Lakodalma		
Szerencs	Pálinka és Bormustra		Országos Csokoládé Fesztivál
Tarcal	Tarcali Napok		
Tállya	Szent-Vencel napi szőlőszentelő búcsú Őszi Tállya Fesztivál Tállyai Szalonna és Szamorodni Fesztivál Gondold újra és éld meg a hagyományt fesztivál		
Tokaj		Tokaji Borok Fesztiválja és Nyitott pincék Tokaj-Hegyalja Szüreti Napok Tokaji Borok Fesztiválja	
Tolcsva		Tolcsvai Borfesztivál	

Forrás: LUDA-VÁRADI 2016

5. ábra: Tokaj-Hegyalja kulturális rendezvényeinek településenkénti eloszlása

Forrás: Saját szerkesztés

5. Az új fejleszthető értékek Tokaj-Hegyalján

A kutatásunk alapját képező 2016-os Tokaji Borvidék Helyzetértékelés, a térség turisztikai fejlesztésével kapcsolatosan, négy konkrétumot emel ki:

- Tokaji Borvidék kiemelt térséggé nyilvánítása
- Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi Körzet Nemzeti Parkká nyilvánítása
- Tematikusan fókuszált termékstruktúra
- „Silver Economy” vagyis az idősebb korosztály fogyasztását, illetve a térségben való letelepedését szolgáló
-

A többi fejlesztési koncepció, főként általánosságokat fogalmaz meg, például a turisztikai desztináció által vezérelt marketing erősítése, programkínálat bővítése, hagyományok megőrzése és turisztikai terméké

alakítása, humán erőforrás képzése. Azonban Tokaj-Hegyalja turisztikai szempontból, rendkívül sokoldalú turisztikai vonzerővel és látnivalóval rendelkezik, amiket még inkább kilehetne használni. Egyrészt a borvidék, mint Világörökségi terület, az épített örökségei, geológiai-, és természeti értékei, táji jellegzetessége a desztináció lehetőségeit bővíti.

A jelenlegi fejlesztési célok, apró, és területileg dekoncentrált fejlesztésekben gondolkoznak. Az, hogy a koncepciók között szerepel, a marketing, a hagyományőrzés, a turisztikai termékek létrehozása, ez nem elég ahhoz, hogy a turista számára vonzóvá váljon a terület. Itt pedig már a turisztikai imázs is megjelenik a képben, hiszen például az elmúlt évek fejlesztései, amelyek főként a látnivalók korszerűsítését, vagy létrehozását foglalta magába, csak kis mértékben járult hozzá az imázs javulásához. Ahhoz, hogy a desztinációba érkező turisták-, és a vendégéjszakák száma is növekvő tendenciát mutasson a jövőben, szükséges komplex fejlesztésben gondolkodni Tokaj-Hegyalján. Mielőtt erre rátérnénk, egy-két olyan természeti, illetve kulturális értéket emeltünk ki, amely még jelenleg nincs kiépítve a térségben, de a jövőben talán turisztikai szempontból vonzerővé válhat.

A tanulmány korábbi fejezeteiben már említésre került Tokaj-Hegyalja, és tágabb környezetében lévő ásványok és kőzetek fajtáinak sokfélesége. Bár a Világörökségi terület lehatárolása alapján, a bánya telkek területe tovább nem növelhető, azonban a jelenleg már nem működő bányák területén geológiai múzeumokat lehetne kialakítani. Az ásvány lelőhelyek összekapcsolásával geológiai tanösvényeket lehetne kialakítani, valamint ásványgyűjtő utakat lehetne szervezni szakképzett vezető segítségével. Ezek az új turisztikai értékek Tokaj-Hegyalja imázsát javíthatná, valamint nem csak hazai, de nemzetközi szempontból is kiemelkedővé válhatna a vizsgált térség.

A kutatásunk során, az a kérdés fogalmazódott meg bennünk, hogy mivel a reduktív borok térnyerése egyre jelentősebb Tokaj-Hegyalján, ennek következtében vajon milyen sorsuk lesz a hagyományos pincéknek a térségben? A Tokaj-hegyaljai pincék, egyediek, a többi borvidék pincéihez képest, egyrészt a nemes penész, a mikroklíma, de az építészeti jellemzők sem hagyhatóak ki. Ha az egyediséget vizsgáljuk, Közép-Kelet-Európa legnagyobb pincéje Szegi és Szegilong határában fekszik, amely 5 km-es, kétszintes, az alsó szinten a borok tárolása, a felső szinten pedig Bormúzeum működik. (<http://www.crownstates-tokaji.com/cegismerteto.php?id=5>). Azonban a különleges pincék mellett, a hagyományos pincék jövője, és ennek hasznosítása, kutatásunk egyik fő kérdését képezi. Talán egy lehet a sok közül, ha bérelhető pince trezorokat hozunk létre és a feltöltésüket a helyi boros gazdákra bízuk, amit magán emberek vagy vállalkozások, cégek bérelhetnének vagy megvásárolhatnának.

Tokaj-Hegyalja zsidó vallási értékekben is bővelkedik. A 2007-2014-es tervezési ciklusnak köszönhetően a térségbe érkező turisták már programcsomagban ismerhetik meg a zsidó vallási értékeket és a kulturális értékeket egyaránt. A zárandokszállás mellett 1-3-6 napos programcsomagok várják a térségbe érkező turistákat. A komplexitáshoz, azonban még hiányzik a települések közötti utazási feltételek biztosítása, és a programcsomagok árának a meghatározása. (http://csodarabbikutja.hu/hu/turizmus/kereses?main_type=ajanlatok)

A természeti értékek és az épített örökség után, a Tokaj-Hegyalján megrendezett fesztiválokat és azok vonzerejét elemeztük. A vizsgált terület 27 településén, összesen 45 turisztikai fesztivált rendeztek 2015-ben, azonban amely vonzerőként hat a térségben az a Zempléni Fesztivál, a Mádi Furmint Ünnepe, Tokaji Szüreti Napok, és a Tolcsvai Borfesztivál.

A primer kutatásból kiderült, hogy a megkérdezettek 38%-a szívesen részt venne a Hegyalja Fesztiválon, ha újból megrendezésre kerülne. A Hegyalja Fesztivált 1999-től rendezték meg, Tokaj- Rakamaz határában, azonban az elmúlt két évben a fesztivál nem került megrendezésre. Ez alapvetően két okra vezethető vissza, anyagi okok, valamint a rendezvény lebonyolítására szolgáló terület hiánya miatt volt. 2015-ben volt egy kezdeményezés, amelynek keretében új néven („Kingdom of Hegyalja”) akarták megszervezni a fesztivált, de sajnos eredménytelenül.

A Zempléni Fesztivál, 2016-ban a jubileumi 25. rendezvénysorozatot szervezte, amelynek keretében extra programokkal várták a fesztiválon résztvevő vendégeket. 2016-ban 15 településen kerülnek megrendezésre a programok. A következő táblázatban foglaltuk össze azokat a településeket, amelyek részt vesznek a Zempléni Fesztivál programjainak a lebonyolításában. (<http://www.zemplenifestival.hu/helyszinek/>)

2. táblázat: A Zempléni Fesztivál rendezvényeinek helyszínei

A Zempléni Fesztivál rendezvényeinek helyszínei		
Bekecs-Monok	Füzér	Füzérradvány
Herceggút	Karcsa	Kőkapu-Pálháza
Mád	Sárazsadány-Komlóska	Sárospatak
Sátoraljaújhely	Sátoraljaújhely-Széphalom	Szegi
Szerencs	Tállya	Tarcal
Tokaj	Tolcsva	

Forrás: <http://www.zemplenifestival.hu/helyszinek/>

A fesztivál népszerűsége, nem csak a koncertek magas színvonalának köszönhető, hanem annak is, hogy a helyszínek változatossága biztosítja az ide érkező vendégeknek, de a helyi közönségnek is, hogy mindenki megtalálja a számára érdekes programokat. A primer kutatásból kiderült, hogy a megkérdezettek 90%-a elégedett volt, a hely kiválasztással, ez előadók kiválasztásával, a technikai kivittel, de 10% a gyermekprogramok hiányát kifogásolta.

A települések 40%-án megrendezésre kerülnek borfesztiválok, amelyek közül a Mádi Furmint Ünnepe, Tolcsvai Borfesztivál, és a Tokaji Szüreti Napok a legjelentősebb. Ezek a borfesztiválok a kulturált borfogyasztást lehetne szorgalmazni. A borok mellett a gasztronómiai termékek készítése, kóstoltatása szintén kiemelkedő lehetne, például helyi tájlelő ételek készítése és bemutatása (Herceggút, Rátka- sváb ételek). A kulturált borfogyasztás és a gasztronómia mellett, a hagyományápolást lehetne szorgalmazni. (<http://www.hagyomanyok.hu/sites/default/files/Hagyom%C3%A1ny%C5%91rz%C3%A9s%20%C3%A9s%20k%C3%B6z%C5%B1vel%C5%91d%C3%A9s%20Tokaj-Hegyalj%C3%A1n.pdf>)

Összegző értékelés a hosszú távú stratégia tükrében

Hazánk egyik meghatározó és nemzetközileg is ismert területe Tokaj-Hegyalja, amely a világörökségi rangjával mára turisztikai szempontból is fontos desztinációvá fejlődött. A kormány a következő tervezési ciklusra a kiemelt fejlesztési területek közé sorolta és a komplex fejlesztését tűzte ki célul. Kutatásunk arra irányult, hogy a fejlesztési tervekben megjelölt kiemelt beruházások mellett melyek azok a fejlesztendő értékek, amelyeket érdemes lenne beemelni a fejlesztendőkhöz, hogy javuljon a térség vonzerő kínálata és újabb elemekkel bővüljön az imázs javító attrakciók száma.

Kutatásunk primer és szekunder kutatásra épített. Kérdőívek segítségével kerestük a választ, hogy a térségbe érkező turisták mennyire ismerik a természeti örökség vagy az épített örökség még közszolgálatba nem állított értékeit és mennyire jelentenek számukra igazi vonzerőt a társadalmi erőforrásnak számító rendezvények, fesztiválok. A szekunder kutatás során feldolgoztuk azokat a tanulmányokat, amelyek megalapozták a terület kiemelt fejlesztési koncepcióját.

Tanulmányunk olyan új felvetéseket tartalmaz, amelyek ma még nem jelentenek problémát, de azok a változások, amelyek az elmúlt 10 évben bekövetkeztek a legfontosabb vonzerő a tokaji aszú előállításával kapcsolatosan, hamarosan újabb társadalmi problémát idézhetnek elő. Igyekeztünk a későbbiek során jelentkező problémákra a megoldást megkeresni és javaslatokat megfogalmazni. A terület komplex fejlesztésével nagyobb esélyt látunk a szakképzett munkaerő megtartására és megakadályozható lenne a hagyományos termelési struktúra elhanyagolásának megakadályozása.

A természeti erőforrások olyan egyedi kínálatok kialakítását teszik lehetővé, amelyhez hasonlókat nem találunk hazánkban. Elsősorban a geológiai látnivalók továbbfejlesztésének lehetőségeit vizsgáltuk. Igyekeztünk rámutatni azokra a területekre, ahol kis anyagi ráfordítással geológiai ösvények kialakítására nyílhat lehetőség, mivel mindössze pár négyzetkilométer területen 5-6 ásvány és kőzetfészeség található. A szervezett ásványgyűjtő utak szervezése nagyon szakszerűen és hatékonyan megoldható lenne.

Az épített örökség területén legnagyobb problémát a már emlegetett hagyományos borkészítésben bekövetkezett változtatások jelentenek majd. Egyre több a megüresedő hagyományos pince található a területen, amelyek továbbhasznosítására kerestük a megoldást.

A fesztiválok közül azokat vizsgáltuk, amelyek kulturális értékek, vagy célcsoportjuk miatt továbbfejlesztésre javasoltunk. Ezek közé tartozik Zempléni fesztivál minőségi továbbfejlesztése, Hegyalja Fesztivál újbóli megrendezése, és a Borfesztiválok nemzetközivé tétele.

Összefoglalva megállapítottuk, hogy csak úgy szabad jelentős fejlesztéseket támogatni, ha azok komplex módon javítják a terület népességmegtartó erejét, és amelyek biztosítják a fenntartható fejlesztést a gazdaság és azon belül a turizmus számára is. Megállapításaink további kutatást igényelnek és megfelelő alapkutatással biztosítani lehetne, hogy az állami pénzek eredményesen kerüljenek elköltésre.

Irodalomjegyzék

- BALASSA, I. (2012): Az aszú térhódítása Európában, Tokaj-Hegyalja borai. In.: Frisnyák, S.- Gál, A. (szerk): *Tokaj-hegyaljai borvidék, Hazánk első történeti tája*. Nyíregyháza- Szerencs. pp. 91-94
- BARÁZ, CS.- KISS G. (2007): A Kőasszonytól a patkónyomos szikláig-, jeles kövek, regélő helyek a Tokaj- Zempléni-hegyvidék területén. In.: Frisnyák, S.- Gál, A. (szerk): *Szerencs, Dél-Zemplén központja*. Nyíregyháza-Szerencs. pp. 117-140
- FRISNYÁK, S. (1978): *Zempléni-hegység turistakalauz*. Miskolc. pp. 53-59
- FRISNYÁK, S.-GÁL, A.-HORVÁTH, G. (2009): *A Zempléni-hegység földrajzi lexikona*. Nyíregyháza-Szerencs pp. 28-30
- GOMBOSNÉ, HORNYÁK E. (2002). *Örökségünk, Tokaj-Hegyalja A falu*, (17. évf.) 3. sz.23-29. old
- GÖÖZ, L. (2003): A Zempléni-hegység ásványbányászatáról kissé szubjektív megközelítésben. In.: Frisnyák S.-Gál A.: *Szerencs és a Zempléni-hegység*. Szerencs-Nyíregyháza. pp.97-104
- HANUSZ, Á. (2012): Zemplén turizmusa. In.: Frisnyák Sándor- Gál András: *Tokaj-hegyaljai borvidék, Hazánk első történeti tája*. Nyíregyháza, Szerencs. pp. 263-276
- MÁTYÁS, E. (2005): Merre van előre Tokaj-Hegyalján? Tokaj-Hegyalja gyógyhatású ásványai és növényei. In. Frisnyák, S.-Gál, A.: *Szerencs, Tokaj-Hegyalja kapuja*. Szerencs. pp. 61-77
- MÁTYÁS, E. (2007): A Tokaji-hegység, mint Magyarország egyik legértékesebb tája. In.: Frisnyák, S.- Gál, A.: *Szerencs, Dél-Zemplén központja*. Nyíregyháza-Szerencs. pp. 105-117
- LUDA, SZ.- VÁRADI, ZS. (2016): *A Tokaji-borvidék helyzetértékelése*. Budapest. pp. ?
- PÉCZELY, GY. (1998): *Éghajlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. p. 284
- SZABÓ, J (1866): *Tokaj-Hegyalja természettudományi és borászati tekintetben*. Tokaj-Hegyaljai album Kiad. Vay Miklós. Szerk. Szabó József és Török István. Pest,,: A M. Budapesti szemle (1857-1869), 1867. (11. évf.) Új f., 7. köt., 21. sz. 13-37. old.

Egyéb források:

- <http://www.zemplenifestival.hu/helyszinek/> (olvasva: 2016. augusztus 10)
- <http://www.zemplenifestival.hu/rendezvenynaptar/> (olvasva: 2016. augusztus 12.)
- http://csodarabbikutja.hu/hu/turizmus/kereses?main_type=ajanlatok (olvasva: 2016. augusztus 25)
- <http://www.crownstates-tokaji.com/cegismerteto.php?id=5> (olvasva: 2016. szeptember 10.)
- <http://www.monok.hu/index.php/latnivalok/33-kossuth-lajos-szulohaza-ma-emlekmuzeum>(olvasva: 2016. szeptember 11.)
- <http://epiteszforum.hu/a-madi-zsinagoga-rekonstrukcioja>(olvasva: 2016. szeptember 20.)
- http://www.vmi.info.hu/tananyagok/tananyag/vadgazd_tervezes/VGTerv-megye_korzet.pdf (olvasva: 2016. szeptember 25.)
- <http://www.hagyomanyok.hu/sites/default/files/Hagyom%C3%A1ny%C5%91rz%C3%A9s%20%C3%A9s%20k%C3%B6zm%C5%B1vel%C5%91d%C3%A9s%20Tokaj-Hegyalj%C3%A1n.pdf> (olvasva: 2016. szeptember 27.)
- <http://royalmagazin.hu/kozelet/barangolo/33534-a-tokaj-hegyaljai-tortenelmi-borvidek-27-telepulesenek-turisztikai-fejlesztese-tokaj-hegyalja-megujulasaert>